

УДК 37.017

DOI: <https://doi.org/10.32820/2074-8922-2020-68-87-96>

ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ

© Капустіна О. І.

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Інформація про автора

Капустіна Олена Ігорівна: ORCID: 0000-0001-8859-7435; lenaik1996@ukr.net аспірант, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, методист Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, провулок Руставелі, 7, м. Харків, 61001, Україна

Стаття присвячена процесу виховання як ефективному засобу підготовки фахівців дошкільної освіти.

З'ясовано актуальність та значення виховання цінностей, зокрема соціальних, в освітньому процесі закладу вищої освіти. Визначено роль педагогічного оцінювання для виявлення стану вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Висвітлено основні принципи педагогічного оцінювання. Акцентовано увагу на використанні під час здійснення процедури оцінювання кваліметричного підходу, що полягає в кількісній оцінці якості об'єкта та широко використовується для вимірювання педагогічних явищ. Наведено приклади застосування кваліметричних моделей для визначення рівня професійної компетентності педагогічних працівників, управлінських процесів у закладах загальної середньої освіти, професійної діяльності педагогів із безпеки життєдіяльності.

Зроблено висновок про необхідність розроблення чітких критеріїв та показників, які підлягають вимірюванню та відображають специфіку наукового дослідження щодо виховання майбутніх фахівців у галузі дошкільної освіти.

Здійснено аналіз науково-педагогічної літератури щодо визначення критеріїв та показників вихованості майбутніх педагогів. Проаналізовано сутність понять «критерій» та «показник». Визначено, що більшість дослідників під критерієм розуміють підставу до класифікації, що виступає засобом оцінки педагогічних явищ, певною ознакою, а показник тлумачать як характеристику певного критерію, яку можна безпосередньо виміряти.

На основі огляду науково-педагогічної літератури запропоновано критерії та показники вихованості соціальних цінностей у майбутній педагогів дошкільної освіти, серед яких – мотиваційно-орієнтовний (мотивація виховання власних соціальних цінностей; розуміння необхідності виховання соціальних цінностей для майбутніх педагогів дошкільної освіти; умотивованість майбутніх педагогів дошкільної освіти до вихованості соціальних цінностей (добро, правда, справедливість); професійно-когнітивний (наявність знань про соціальні цінності та уміння проявляти їх у життєвих та педагогічних ситуаціях; володіння знаннями про зміст, структуру соціальні цінності; уміння виховувати в дітей дошкільного віку соціальні цінності); рефлексивно-ціннісний (прагнення до самовиховання соціальні цінності; здійснення самоаналізу власних соціальних цінностей; здатність регулювати поведінку на основі соціальних цінностей).

Ключові слова: виховання, виховання соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти, педагогічне оцінювання, кваліметричний підхід, кваліметрична модель, критерій, показник.

Капустіна Е. И. «Воспитание социальных ценностей в будущих педагогов дошкольного образования: критерии и показатели»

Статья посвящена процессу воспитания как эффективному средству подготовки специалистов дошкольного образования.

Выяснено актуальность и значение воспитания ценностей, в частности социальных, в образовательном процессе учреждения высшего образования. Определена роль педагогического оценивания для выявления состояния воспитанности социальных ценностей у будущих педагогов дошкольного образования.

Освещены основные принципы педагогического оценивания. Акцентируется внимание на использовании при осуществлении процедуры оценки кваліметричного подхода, заключается в количественной оценке качества объекта и широко используется для измерения педагогических

явлений. Приведены примеры применения квалиметрических моделей для определения уровня профессиональной компетентности педагогических работников, управленческих процессов в учреждениях общего среднего образования, профессиональной деятельности педагогов по безопасности жизнедеятельности.

Сделан вывод о необходимости разработки четких критериев и показателей, подлежащих измерению и отражают специфику научного исследования по воспитанию будущих специалистов в области дошкольного образования.

Осуществлен анализ научно-педагогической литературы по определению критериев и показателей воспитанности будущих педагогов. Проанализированы сущность понятий «критерий» и «показатель». Определено, что большинство исследователей под критерием понимают основание классификации, что выступает средством оценки педагогических явлений, определенному признаку, а показатель понимается как характеристика определенного критерия, которую можно непосредственно измерить.

На основе обзора научно-педагогической литературы предложены критерии и показатели воспитанности социальных ценностей в будущей педагогов дошкольного образования, среди которых - мотивационно-ориентировочный (мотивация воспитания собственных социальных ценностей, понимание необходимости воспитания социальных ценностей для будущих педагогов дошкольного образования; мотивированность будущих педагогов дошкольного образования к воспитанности социальных ценностей (добро, правда, справедливость), профессионально-когнитивный (наличие знаний о социальных ценностях и умение проявлять их в жизненных и педагогических ситуациях; владение знаниями о содержании, структуре социальные ценности, умение воспитывать у детей дошкольного возраста социальные ценности) рефлексивно ценностную (стремление к самовоспитанию социальные ценности, осуществление самоанализа собственных социальных ценностей, способность регулировать поведение на основе социальных ценностей).

Ключевые слова: воспитание, воспитание социальных ценностей у будущих педагогов дошкольного образования, педагогическое оценивание, квалиметрический подход, квалиметричну модель, критерий, показатель.

O. Kapustina "Educating social values among future teachers of preschool education: criteria and indicators".

The article is devoted to the process of upbringing as an effective means of training preschool education specialists, highlights the relevance and importance of promoting values, including social ones, in the educational process at higher education institutions and determines the role of pedagogical assessment in identifying the state of the development of social values among future teachers of preschool education.

The basic principles of pedagogical assessment are highlighted. Emphasis is placed on the use of a qualimetric approach during the evaluation procedure, which is a quantitative assessment of the quality of an object and is widely used to measure pedagogical phenomena. The article offers examples of applying qualimetric models for determining the level of professional competence of pedagogical workers and assessing administrative processes in general secondary education institutions as well as professional activity of life safety teachers.

It is concluded that it is necessary to develop clear criteria and indicators that are subject to measurement and reflect the specifics of research on the upbringing of future professionals in the field of preschool education.

An analysis of scientific and pedagogical literature to determine the criteria and indicators of education of future teachers was conducted. The essence of the concepts "criterion" and "indicator" is analyzed. It was determined that most researchers understand the criterion as the basis for classification, which is a means of assessing pedagogical phenomena, a certain feature, and the indicator is interpreted as a characteristic of a certain criterion that can be directly measured.

Based on the review of the scientific and pedagogical literature, criteria and indicators of the development of social values among the future of preschool teachers are proposed, which includes motivation-oriented (motivation to develop one's own social values; understanding of the necessity of promoting social values among future preschool teachers; motivation of future preschool teachers to promote social values (kindness, truth, justice)); professional and cognitive (knowledge of social values and ability to manifest them in life and pedagogical situations, knowledge of the content, structure of social values, ability to promote social values among preschool children); reflective and value-oriented (desire for self-education in terms of social values; self-analysis of one's own social values; ability to regulate behavior based on social values).

Keywords: education, education of social values in future teachers of preschool education, pedagogical assessment, qualimetric approach, qualimetric model, criterion, indicator.

Актуальність теми дослідження.

Сьогодні досить закономірно очікувати істотних змін у галузі свідомості як окремої людини, так і суспільства в цілому. Вже зрозуміло, що на зміну колективізму приходить свідомість індивідуалістична, автономність стає провідною якістю особистості. Зростає роль самосвідомості, вміння застосувати свої, закладені природою, ділові якості в практичній діяльності, самостійно долати труднощі, що виникають [20, с. 141]. З огляду на це висувуються нові вимоги до сучасних педагогів, які повинні вміти вирішувати освітні завдання.

Важливою складовою освітнього процесу є виховання, яке суттєво впливає на якість підготовки майбутніх педагогів, зокрема в галузі дошкільної освіти.

Особливо значущим для майбутніх педагогів є виховання соціальних цінностей. Без розуміння їх сутності та здатності використовувати в освітньому процесі неможливо виховати підростаюче покоління.

Стан вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти можна виявити за допомогою відповідних процедур, що свідчитимуть про досягнення позитивного результату у вихованні. Такою процедурою є педагогічне оцінювання.

Педагогічному оцінюванню приділяється значна увага з боку дослідників. Саме ця процедура дозволяє виявити ефективність упровадження тих чи інших технологій, методик навчання та виховання. Однак вона потребує наявності конкретних критеріїв та показників, що виступають об'єктом оцінювання.

З огляду на вищезазначене, констатуємо, що набуває актуальності проблема оцінювання стану вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Разом із тим, аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що на сьогодні критеріальний апарат вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти є недостатньо розробленим. Потребують уточнення критерії, показники та рівні вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Аналіз останніх джерел і публікацій.

Проблемі педагогічного оцінювання присвячено роботи багатьох учених.

Так, О. Ляшенко, Т. Лукіною, І. Булах, М. Мругою, Т. Канівець досліджено практичні аспекти оцінювання в галузі освіти.

Використанню кваліметричного підходу до оцінювання педагогічної діяльності присвячені роботи Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, В. Григораша, І. Анненкової, О. Матвєєвої, М. Кухтою, О. Рацюк, М. Астахової та ін.

У роботах О. Молчанюк, Л. Лупаренко, Р. Чубук, Т. Роїк та ін. уточнено поняття «критерій», а в працях Х. Шапаренко, С. Костів, О. Молчанюк досліджено зміст поняття «показник».

Г. Пономарьовою, М. Рогановою, А. Чаговець, В. Кузьмич, І. Головською, С. Бінецьким та ін. розроблено критерії та показники вихованості, а О. Молчанюк, Г. Аслановим, Ю. Корницькою, Р. Костенко, А. Сікалюк, О. Горбенко, О. Золотарьовою розроблено критерії та показники для з'ясування рівня засвоєння цінностей і соціальних зокрема.

Розробкою критеріального апарату для майбутніх педагогів дошкільної освіти займалися Х. Шапаренко, В. Бутенко, С. Колосова, М. Бадіца, В. Батьо, Т. Швець та ін.

Мета статті – теоретичне осмислення значення педагогічного оцінювання, уточнення понять «критерій», «показник», аналізі критеріального апарату, розробленого сучасними дослідниками, а також визначення власних критеріїв, показників та рівнів вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній педагогічній науці значну роль відіграє оцінювання. О. Ляшенко, Т. Лукіна, І. Булах, М. Мруга [14, с. 73] визначають оцінювання одним із заключних етапів педагогічного вимірювання. У своїй праці учені звертають увагу на те, що визначення із способами роз'яснення підсумків оцінювання є повною домовленістю між тими, хто його проводив, та респондентами.

У праці Т. Канівець [8, с. 12-13] виокремлено принципи оцінювання, зокрема: плановість (процес аналізу і оцінки повинен проходити не стихійно, а спиратись на план), систематичність і системність (чітке визначення результатів навчання), об'єктивність (оцінювання ґрунтується на вже визначених наукою критеріях, проводиться фахівцями); диференційованість (реалізація індивідуального підходу), відкритість (респонденти завчасно ознайомлені з критеріями, є однаковими для всіх учасників оцінювання, після повідомлення результатів проводиться аналіз).

Відмітимо, що при здійсненні оцінювання широко застосовується кваліметричний підхід. І. Анненкова [1, с. 10] наголошує на тому, що кваліметричний підхід забезпечує кількісну оцінку якості діяльності, а також є сьогодні найбільш ефективним при здійсненні вимірювань.

О. Матвеева [19, с. 186] визначає методологічну значущість кваліметрії освіти, яка полягає в принциповій можливості виявляти якість об'єктів освітніх систем, нематеріальних за своєю природою, одним кількісним показником, незважаючи на множинність його різних властивостей і ознак. Слушною є думка вченої стосовно того, що в межах освітньої кваліметрії проводиться процедура оцінювання, яка складається з двох етапів: вимірювання властивостей об'єкта й оцінювання обмірюваних властивостей.

Також дослідницею визначено, що основними категоріями наукового апарату освітньої кваліметрії є: експертиза, кваліметричний моніторинг, контрольно-оцінні заходи, оцінка якості навченості, єдиний державний іспит, освітня статистика, педагогічний аналіз, педагогічна інтерпретація результатів контрольних заходів тощо. Вивчаючи проблему підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, учена встановила, що якість освіти випускника забезпечується якістю освітньої системи (освітнього процесу), тобто рівень сформованості компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва визначається якістю процесів їхнього формування й розвитку (аспект відбиття якості процесів у якості результатів).

М. Кухта, О. Рацюк [12, с. 64] зазначають, що ряд питань педагогічної кваліметрії актуалізуються в професійній підготовці майбутнього педагога. Науковці наголошують на значущості цього підходу, оскільки здобувач освіти через усвідомлення окремих кваліметричних характеристик може просуватися самостійно в розвитку педагогічних навичок, педагогічного мислення і бачення проблем. Завдяки усвідомленню, зазначають дослідники, здобувачу освіти відкривається розуміння того, що в педагогічній практиці найважливіше, які параметри і характеристики його професійної діяльності будуть діагностуватися, в результаті чого підвищується мотивація до педагогічної діяльності, даючи поштовх до виявлення та усунення прогалин у власних знаннях.

Кваліметричний підхід передбачає використання в освітньому процесі кваліметричних моделей.

З. Рябовою [18] запропоновано кваліметричну модель самооцінювання рівня професійної компетентності педагогічних працівників.

В. Лунячком [13, с. 228-238] розроблено кваліметричні моделі для оцінки управлінських процесів у закладах загальної середньої освіти.

М. Астахова [4, с. 240] запропонувала застосовувати кваліметричну модель для оцінки професійної діяльності вчителів із безпеки життєдіяльності.

Із метою здійснення оцінювання вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти вважаємо за доцільне розробити відповідну кваліметричну модель.

Аналіз вищезазначених кваліметричних моделей засвідчив, що їх важливою складовою є критерій та показник. Розглянемо детальніше вищезазначені поняття.

О. Молчанюк [15, с. 225] визначає критерій як ознаки, що дають можливість оцінити й порівняти педагогічні явища, процеси тощо.

Т. Роїк [17, с. 236] характеризує критерій як засіб, що є необхідним інструментом оцінки, засобом підстави для класифікації, групування предметів, їх оцінки.

Для будь-якого критерію характерна наявність показників. І Анненкова [2, с. 4] зазначає, що показники відображають найбільш суттєві характеристики об'єкта, що дають можливість йому існувати взагалі. На думку вченої, основними параметрами показника виступає точність, завдяки якій стає можливим розглядати інші, часткові характеристики критерію, а також здатність діагностувати, що сприяє доступності для проведення різних видів спостереження, аналізу.

А. Кравченя [10, с. 95], досліджуючи проблему управління якістю професійної підготовки майбутніх учителів інформатики, зазначає, що оцінити кількісні та якісні параметри цього процесу досить складно. Саме тому важливим завданням є визначення критеріїв та показників.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що існують певні підходи до визначення критеріїв. Зокрема, В. Кузьмичем [11, с. 86] визначені критерії вихованості гуманності, а саме:

– показником вихованості є спрямованість: перший підхід – це спрямованість «на об'єкт»,

«на себе», «на інших людей»; другий – спрямованість на позитивне та негативне; показником вихованості є наявність соціально значущих якостей особистості, що виражають ставлення до вищих цінностей;

– показником вихованості є мотиви поведінки вихованця; знання вихованцями відповідно до їх віку норм і правил поведінки; сформованість умінь і навичок поведінки відповідно до віку вихованця; в цілому, поведінка вихованців.

Разом із тим вважаємо за доцільне врахувати думку дослідника щодо визначення критеріїв гуманістичної вихованості відповідно до діяльнісно-поведінкового аспекту:

– взаємозв'язок поведінки, переконань особистості до моральних норм соціуму;

– поєднання різних видів виховання (розумового, естетичного, фізичного, трудового) у різних видах діяльності, стосунках, поведінці;

– виявлення в особистості рішучості, активності, ініціативності;

– раціоналізм у переконаннях, поведінці особистості (врахування думок колективу та власних);

– поєднання в людині активності у діяльності та пасивності;

– поєднання особистісного гуманізму та вихованості;

– особливості поведінки в ситуаціях, за умови відсутнього контролю і можливої безвідповідальності за вчинки;

– особливості поведінки в стресових, екстремальних ситуаціях, що вимагають емоціонального напруження;

– уміння коригувати поведінку за нестандартних умов.

Проаналізуємо критерії та показники, що відповідають темі дослідження.

С. Біннецьким [6, с. 98] розроблено критерії та показники вихованості в молодших підлітків прагнення до самостійності в процесі спортивно-ігрової діяльності. Детально розглянемо їх:

– когнітивний критерій (ступінь прояву усвідомленості самостійності як важливої якості людини, розуміння себе суб'єктом у процесі спортивно-ігрової діяльності, здатність до критичного мислення в процесі спортивно-ігрової діяльності);

– емоційно-ціннісний (радісне переживання від занять спортивно-ігровою діяльністю; інтерес до спортивно-ігрової діяльності; домінування внутрішніх мотивів фізичного

вдосконалення в процесі занять спортивно-ігровою діяльністю);

– діяльнісно-практичний (здатність до самостійності в процесі спортивно-ігровою діяльністю; систематичність занять у спортивних секціях і фізкультурних гуртках спортивно-ігрової спрямованості; ініціативність та активність у процесі спортивно-ігрової діяльності.

В. Кузьмич [11, с. 84], узагальнюючи досвід науковців, а також враховуючи розбіжності в розумінні феномену гуманних відносин, визначенні умов і засобів гуманістичного виховання, виокремлює три основні критерії вихованості гуманності:

– раціональний (гностичний, когнітивний, інформаційний) – система гуманістичних знань, суджень, переконань, тобто гуманістичний світогляд;

– емоційний (афективний, емотивний) – система оцінок, ціннісних орієнтацій, потреб, мотивів, гуманних почуттів та емоцій;

– дієвий (регулятивний, поведінковий, практичний) – система навичок і звичок моральної поведінки.

Отже, дослідником акцентовано увагу на тому, що критерії вихованості особистості обумовлюються не тільки наявністю знань про закони, правила, а ще характеризуються тими або іншими діями особистими, оскільки кожний соціум має свої чітко визначені норми та правила.

Вважаємо за доцільне розглянути критерії та показники вихованості в дітей дошкільного віку.

А. Чаговець [21, с. 8] визначено критерії, показники гармонійної вихованості дітей 4-6 років у культурно-освітньому просторі закладу дошкільної освіти. До них вчена відносить:

– ціннісно-тілесний (розвиток рухових якостей; розвиток рухових умінь та навичок; розвиток психічних процесів);

– духовно-світоглядний (система знань про тілесність; духовність, про морально-естетичні цінності; музично-естетичні уявлення); емоційно-ціннісний (емоційний розвиток і чуйність; система духовно-моральних цінностей);

– потреба в музично-ритмічних рухах);

– діяльнісно-творчий (виконання фізичних вправ; музично-ритмічна творчість; розвиток стійких морально-естетичних якостей особистості);

Для нашої статті мають наукову цінність критерії та показники, що розроблені з метою

визначення тих або інших характеристик у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Так, Г. Пономарьовою [16, с. 228], визначено і критерії та показники рівнів вихованості здобувачів освіти закладів вищої освіти, а саме:

- мотиваційно-ціннісний (пріоритет духовно-моральних ціннісних орієнтацій; умотивованість до морально відповідальної поведінки та саморозвитку; прагнення до творчої та професійної самореалізації й самовдосконалення);

- духовно-інтелектуальний (свідомість обрання фаху, рівень соціальних та правових знань; рівень знань про національну та світову культуру);

- діяльнісно-рефлексійний (гуманістична спрямованість поведінки й активна життєва позиція; соціокультурна діяльність; критичне ставлення до власних учинків і соціальна відповідальність).

І. Головською [7, с. 90-91] з'ясовано критерії оцінювання рівня морального розвитку вихованців. До них учена відносить: інформаційно-пізнавальний, емоційно-ціннісний, поведінковий та особистісний.

Інформаційно-пізнавальний критерій визначений ученою із врахуванням певних характеристик, моральної вихованості особистості, що визначається наявністю знань, умінь, які дають можливість подолати проблему нестачі досвіду та вирішити різноманітні педагогічні ситуації, а також життєві перепони. Разом із тим, завдяки цьому критерію, як зазначає вчена, стає можливим давати адекватну оцінку собі та іншим людям, різноманітним подіям та явищам.

До показників цього критерію дослідниця відносить:

- обізнаність молодших школярів із моральними поняттями, нормами та правилами, розуміння їх змісту;
- усвідомлення їх значущості для себе;
- розуміння взаємозв'язків між ними;
- уміння застосовувати основні моральні категорії у мовленні.

Особливого значення вчена надає емоційно-ціннісному критерію, враховуючи психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку.

Серед показників емоційно-ціннісного критерію вченою визначено такі:

- наявність ціннісних орієнтацій, що визначають ставлення молодшого школяра до себе та інших людей;
- глибину та силу емоційних переживань у ситуаціях морального вибору;

- здатність керувати своїм емоційним станом;

- рівень емпатії.

Поведінковий критерій своєю чергою охарактеризовано за допомогою таких показників:

- реалізація моральних знань та цінностей у діяльності;

- сформованість стійких форм моральної поведінки;

- самостійність та активність у ситуації морального вибору.

Розглянемо критерії та показники, розроблені із метою визначення тих або інших характеристик майбутніх педагогів, зокрема і дошкільної освіти.

О. Молчанюк [15, с. 234-235] запропоновано критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до природи майбутніх учителів біології:

- когнітивний (система глибоких знань закономірностей співіснування людей в природі, про негативний та позитивний антропогенний вплив на природу, унікальність природи, суть ціннісного ставлення до природи, класифікацію цінностей, правила етичної поведінки в природі, функціонування системи «природа – людина», причини сучасної екологічної кризи в країні та світі; сформованість базових понять проблеми виховання ціннісного ставлення до природи; володіння знаннями та умінями впровадження сучасних екотехнологій; самостійність в пошуках джерел інформації про загальні цінності та цінності природи тощо);

- емоційно-ціннісний (сформованість системи цінностей, почуттів, емоцій до навколишнього світу; сформованість установок, готовність особистості до емоційної взаємодії з об'єктами природи; уміння до обґрунтування оцінних суджень; прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей; здатність до аналізу екологічної ситуації; уміння визначати екологічні зв'язки з природним оточенням; саморегуляція особистості як ретранслятора ціннісного ставлення до природи в майбутній професійній діяльності; прагнення до реалізації власних здібностей, можливостей, особистих якостей);

- діяльнісний (позитивна взаємодія здобувача освіти з викладачем під час будь-якої діяльності в аспекті виховання ціннісного ставлення до природи; залучення майбутніх учителів біології в систему практичних відносин з природою; спроможність до професійної самореалізації, уміння ставити мету й завдання

професійного самовдосконалення, обирати способи їх досягнення; брати участь в екологічних акціях, у роботі громадських природоохоронних організацій, уміння здійснювати екологічний моніторинг, уміння складати екологічні проекти, здатність здійснювати агітаційну та пропагандистську екологічну роботу серед широких груп населення, уміння критично оцінювати власні помилки в процесі різних видів діяльності, пов'язані зі ставленням до навколишнього природного середовища, порушувати нагальні екологічні проблеми й обґрунтовувати необхідність їх розв'язання, мати досвід проведення природоохоронної діяльності; наполегливість і дисциплінованість під час виконання навчальних та виховних завдань для досягнення мети самовдосконалення й самовиховання; здатність поживлювати практичну активність для взаємодії майбутніх учителів біології з природними об'єктами тощо).

Г. Аслановим [3, с. 127-128] виокремлено критерії та показники сформованості ціннісного ставлення до здоров'я в здобувачів закладів вищої медичної освіти. Серед них:

- мотиваційний (важливість збереження здоров'я, визначає готовність студентів до подальшої професійної діяльності, спрямованої на зміцнення і збереження здоров'я свого та інших, бажання вдосконалювати знання про здоровий спосіб життя, усвідомлення важливості своєї місії у збереженні здоров'я інших, готовності до професійної діяльності медичного працівника);
- професійно-діяльнісний (врахування важливості ціннісного ставлення до здоров'я, усвідомлення його необхідності для свого професійного розвитку, цілеспрямована й послідовна діяльність студентів з формування ціннісного ставлення до здоров'я);
- рефлексивний (сформованість ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших).

У роботі Р. Костенко [9, с. 156] досліджено критерії та показники сформованості соціальних цінностей майбутніх учителів історії, серед яких учений називає такі: інтелектуальний (наявність історичної свідомості, здатність до історичного мислення, розвинутість соціальних уявлень, наявність професійно-педагогічної свідомості, здатність до педагогічної рефлексії); емоційно-вольовий (здатність підтримувати емоційну рівновагу, наявність толерантності); мотиваційний

(потреба в спілкуванні, потреба в наявності друзів, потреба в професійній самореалізації, потреба в соціальному оточенні); поведінковий (наявність гуманної поведінки, наявність соціальної активності майбутнього вчителя історії).

В. Батьо [5, с. 10-11] визначено критерії і показники щодо визначення готовності майбутнього вихователя до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку.

Для нашого дослідження серед запропонованих автором заслуговують на увагу такі критерії і показники:

- мотиваційно-ціннісний критерій (прагнення вдосконалення власного мовлення, ціннісне ставлення до художньо-мовленнєвої діяльності дітей, емоційне переживання естетичного в навколишньому світі, творах мистецтва);
- когнітивний критерій готовності (здатність до художньої інтерпретації літературних та інших художніх творів для дітей; розуміння смислів художніх творів, розуміння особливостей художньо-естетичного сприймання художніх творів дітьми різного віку, критичне оцінювання сучасних педагогічних технологій організації та управління художньо-мовленнєвою діяльністю).

Вважаємо за доцільне врахувати думку Т. Швець [21, с. 96] у визначенні критеріїв та показники формування професійної майстерності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. До критеріїв учена відносить мотиваційно-цільовий, змістово-процесуальний, інтеграційно-рефлексивний. Показниками відповідних критеріїв є такі: наявність професійних мотивів, гуманістична спрямованість, мотивація до успіху; (психолого-педагогічна компетентність, система знань щодо сутності змісту і складових професійної майстерності, здатність до саморозвитку; комунікативність, здатність до емпатії, рефлексивність).

Отже, проаналізувавши критерії та показники для здійснення педагогічного оцінювання, вважаємо за доцільне визначити власні, що стосуються вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти, а саме:

- мотиваційно-орієнтовний критерій (мотивація виховання власних соціальних цінностей; розуміння необхідності виховання соціальних цінностей для майбутніх педагогів дошкільної освіти; умотивованість майбутніх

педагогів дошкільної освіти до вихованості соціальних цінностей (добро, правда, справедливість);

– професійно-когнітивний (наявність знань про соціальні цінності та вміння проявляти їх у життєвих та педагогічних ситуаціях; володіння знаннями про зміст, структуру соціальні цінності; вміння виховувати в дітей дошкільного віку соціальні цінності);

– рефлексивно-ціннісний (прагнення до самовиховання соціальні цінності; здійснення самоаналізу власних соціальних цінностей; здатність регулювати поведінку на основі соціальних цінностей).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний стан розвитку країни вимагає від педагогів дошкільної освіти високого рівня вихованості цінностей, зокрема соціальних. Із метою визначення рівня вихованості в освітньому процесі використовується оцінювання, що є етапом педагогічного вимірювання. При проведенні

процедури оцінювання більшість дослідників спирається на кваліметричний підхід, що реалізується за допомогою кваліметричних моделей. Поняття «критерій» більшість дослідників визначає як підставу до класифікації, що виступає засобом оцінки педагогічних явищ, певною ознакою, а «показник» – характеристикою критерію, що є завжди вимірюваною. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив недостатню розробленість критеріального апарату вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти. З огляду на це, запропоновано критерії, показники та рівні вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти: мотиваційно-орієнтовний, професійно-когнітивний, рефлексивно-ціннісний.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробці кваліметричної моделі оцінки рівня вихованості соціальних цінностей у майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Анненкова І. П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ / І. П. Анненкова // Наука і освіта. – 2011. – № 8. – С. 4–7.

2. Анненкова І. П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ: кваліметричний підхід / І. П. Анненкова // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Вип. 10. – С. 9–15.

3. анів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Асланов Галандар Асдан огли ; ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». – Київ, 2017. 272 с.

4. Астахова М. С. Розвиток професійної компетентності з безпеки життєдіяльності вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Астахова Марія Сергіївна ; Укр. інж.-пед. акад. – Харків, 2016. 271 с.

5. Батьо М. З. Підготовка майбутнього вихователя до організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Батьо Марія Зиновіївна ; Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Старобільськ, 2018. – 21 с.

6. Бінецький Д. О. Виховання в молодших підлітків прагнення до самостійності у процесі спортивно-ігрової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Бінецький Дмитро Олександрович ; Нац. акад. пед. наук України. Ін-т проблем виховання. – Київ, 2019. – 249 с.

7. Головська І. В. Показники та рівні розвитку моральної вихованості Особистості молодшого школяра / І. В. Головська // Наукові записки. Серія 88: Педагогіка. – 2010. – № 1. – С. 88–92.

8. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навч.-метод. посібник / Т. М. Канівець. – Ніжин : ПП Лисенко М. М. – 2012. – 102 с.

9. Костенко Р. В. Діагностика сформованості соціальних цінностей майбутніх учителів історії / Р. В. Костенко // Наука і освіта. – 2006. – № 3–4. – С. 156–160.

10. Кравченя А. О. Управління якістю професійної підготовки майбутніх учителів інформатики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Альона Олександрівна Кравченя ; «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». – Старобільськ, 2017. – 260 с.

11. Кузьмич В. К. Критерії та рівні вихованості в майбутніх учителів гуманного ставлення до людей похилого віку / В. К. Кузьмич // Естетика і етика педагогічної дії. – 2016. – Вип. 14 – С. 79–91.

12. Кухта М. П. Основи педагогічної кваліметрії у змісті професійної підготовки майбутнього вчителя / М. П. Кухта, О. О. Рацюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2009 – № 16–17. – С. 63–64.

13. Лунячек В. Е. Державне управління освітою : підручник для вищ. навч. закладів / В. Е. Лунячек. – Харків : Гімназія, 2010. – 288 с.

14. Методика і технології оцінювання діяльності загальноосвітнього навчального закладу : посібник / [О. І. Ляшенко, Т. О. Лукіна, І. Є. Булах, М. Р. Мруга]. – Київ : Педагогічна думка, 2012. – 160 с.

15. Молчанюк О. В. Теоретико-методологічні засади виховання в майбутніх учителів біології ціннісного ставлення до природи : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.07 / Молчанюк Ольга Василівна ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. – Київ, 2020. – 478 с.

16. Пономарьова Г. Ф. Система виховної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Пономарьова

Галина Федорівна ; Східноукр. нац. ін-т імені Володимира Даля. – Сєверодонецьк, 2016. – 540 с.

17. Роїк Т.О. Критерії, показники та діагностичний інструментарій рівня вихованості культури родинних взаємин у молодших школярів / Т.О. Роїк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – 2018. – Вип. 2. – С. 235–239.

18. Рябова З.В. Управління розвитком педагогічного колективу на основі маркетингових досліджень / З.В. Рябова // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – № 3. – С. 1–2.

19. Синергія кваліметрії та педагогічної діагностики у визначенні якості мистецької освіти : матеріали наук.-практ. конф., Харків, 21–22 черв. 2019 р. / редкол.: Л.Г. Омельченко, О.Г. Бугайченко, Н.М. Роман] ; Упр. культури і туризму Харків. обл. держ. адмін., Харків. обл. орг.-метод. центр культури і мистецтва. – Харків : Друкарня Мадрид, 2019. – 398 с.

20. Харківська А.А. Lifelong learning – сучасні проблеми та шляхи їх вирішення / А.А. Харківська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 9. – С. 145–151.

21. Чаговець А.І. Гармонійне виховання дітей 4-6 років у культурно-освітньому просторі дошкільного навчального заклад : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 / Чаговець Алла Іванівна ; Східноукр. нац. ін-т імені Володимира Даля. – Київ, 2019. – 453 с.

22. Швець Т.А. Критерії та показники формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / Т.А. Швець // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. – 2017. – Вип. 75(3). – С. 93–97.

References

1. Annienkova, IP 2011, 'Kryterii i pokaznyky yakosti osvity u VNZ'[Criteria and indicators of the quality of education in higher education], *Nauka i osvita*, no. 8, pp. 4-7.

2. Annienkova, IP 2012, 'Monitorynh yakosti osvity u VNZ: kvalimetrychnyi pidkhid'[Monitoring the quality of education in higher education: a qualimetric approach], *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, iss. 10, pp. 9-15.

3. Aslanov, HA 2017, 'Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do zdorovia u studentiv vyshchyykh medychnykh zakladiv'[Formation of a value attitude to health in students of higher medical institutions], *Kand.ped.n. thesis, Derzhavnyi zaklad Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka*, Kyiv.

4. Astakhova, MS 2016, 'Rozvytok profesiinoi kompetentnosti z bezpeky zhyttiediialnosti vchyteliv u systemi pislidiyplomnoi pedahohichnoi osvity'[Development of professional competence in life safety of teachers in the system of postgraduate pedagogical education], *Kand.ped.n. thesis, Ukrainska inzhenerno-pedahohichna akademiia*, Kharkiv.

5. Bato, MZ 2018, 'Pidhotovka maibutnoho vykhovatel'ia do orhanizatsii khudozhno-movlenniivoi

diialnosti ditei doshkilnoho viku'[Preparation of the future educator for the organization of art and speech activity of preschool children], *Kand.ped.n. abstract, Derzhavnyi zaklad Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka*, Starobilsk.

6. Binetskyi, DO 2019, 'Vykhovannia v molodshykh pidlitkiv prahnennia do samostiinosti u protsesi sportyvno-ihrovoi diialnosti'[Education of younger adolescents desire for independence in the process of sports and games], *Kand.ped.n. thesis, Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut problem vykhovannia*, Kyiv.

7. Holovska, IV 2010, 'Pokaznyky ta rivni rozvytku moralnoi vykhovanosti osobystosti molodshoho shkoliara'[Indicators and levels of development of moral education of the personality of the junior schoolboy], *Naukovi zapysky, Seriia 88 Pedahohika*, no. 1, pp. 88-92.

8. Kanivets, TM 2012, *Osnovy pedahohichnoho otsiniuvannia*, [Fundamentals of pedagogical assessment] PP Lysenko MM, Nizhyn.

9. Kostenko, RV 2006, 'Diahnostyka sformovanosti sotsialnykh tsinnosti maibutnykh uchyteliv istorii'[Diagnosis of the formation of social values of future history teachers], *Nauka i osvita*, no. 3-4, pp. 156-160.

10. Kravchenia, AO 2017, 'Upravlinnia yakistiu profesiinoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv informatyky'[Quality management of professional training of future computer science teachers], *Kand.ped.n. thesis, Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka*, Starobilsk.

11. Kuzmych, VK 2016, 'Kryterii ta rivni vykhovanosti v maibutnykh uchyteliv humannoho stavlennia do liudei pokhyloho viku'[Criteria and levels of education of future teachers of humane treatment of the elderly], *Estetyka i etyka pedahohichnoi dii*, iss. 14, pp. 79-91.

12. Kukhta, MP & Ratsiuk, OO 2009, 'Osnovy pedahohichnoi kvalimetrii u zmistu profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia'[Fundamentals of pedagogical qualimetry in the content of professional training of future teachers], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 16-17, pp.63-64.

13. Luniachek, VE 2010, *Derzhavne upravlinnia osvitoiu*, [Public administration of education: a textbook for higher education. textbook institutions] Himnaziia, Kharkiv.

14. Liashenko, OI, Lukina, TO, Bulakh, IYe & Mruha, MR 2012, *Metodyka i tekhnologii otsiniuvannia diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu*, [Methods and technologies for evaluating the activities of a secondary school] Pedahohichna dumka, Kyiv.

15. Molchaniuk, OV 2020, 'Teoretyko-metodolohichni zasady vykhovannia v maibutnykh uchyteliv biolohii tsinnisnoho stavlennia do pryrody'[Theoretical and methodological principles of education in future teachers of biology of values to nature], *Doc.ped.n. thesis, Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia*, Kyiv.

16. Ponomarova, HF 2016, 'Systema vykhovnoi roboty u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh'[The system of educational work in higher pedagogical educational institutions], Doc.ped.n. thesis, Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia, Sievierodonetsk.

17. Roik, TO 2018, 'Kryterii, pokaznyky ta diahnostychnyi instrumentarii rivnia vykhovanosti kultury rodynnykh vzaiemyn u molodshykh shkoliariv'[Criteria, indicators and diagnostic tools for the level of education of the culture of family relationships in junior high school students], *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, Seriiia Pedahohika, Sotsialna robota, iss. 2, pp. 235-239.

18. Riabova, ZV 2010, 'Upravlinnia rozvytkom pedahohichnoho kolektyvu na osnovi marketynhovykh doslidzhen'[Management of pedagogical team development on the basis of marketing research], *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*, no. 3, pp.1-2.

19. Omelchenko, LH, Buhaichenko, OH & Roman, NM (eds.) 2019, *Synerhiia kvalimetrii ta pedahohichnoi diahnostyky u vyznachenni yakosti mystetskoï osvity*, [Synergy of qualimetry and

pedagogical diagnostics in determining the quality of art education] Drukarnia Madryd, Kharkiv.

20. Kharkivska, AA 2008, 'Lifelong learning – suchasni problemy ta shliakhy yikh vyrishennia'[Lifelong learning - modern problems and ways to solve them], *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, no. 9, pp. 145-151.

21. Chahovets, AI 2019, 'Harmoniine vykhovannia ditei 4-6 rokiv u kulturno-osvitnomu prostori doshkilnoho navchalnoho zaklad'[Harmonious upbringing of children 4-6 years old in the cultural and educational space of a preschool educational institution], Doc.ped.n. thesis, Skhidnoukrainskyi natsionalnyi universytet imeni Volodymyra Dalia, Kyiv.

22. Shvets, TA 2017, 'Kryterii ta pokaznyky formuvannia profesiinoi maisternosti maibutnykh vykhovateliv doshkilnykh navchalnykh zakladiv'[Criteria and indicators of formation of professional skills of future educators of preschool educational institutions], *Zbirnyk naukovykh prats Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, iss. 75 (3), pp. 93-97.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2020 р.